

NAČRT NAKUPA GRADIVA ZA LETO 2013

1. Poslanstvo knjižnic od nekdaj temelji na spoznanju, da je znanje najmočnejši vzvod in najproduktivnejši moment človeškega dejanja, saj (znanje) prinaša kulturne, socialne, intelektualne in ekonomske prednosti, koristi posameznikom in družbi v celoti, izboljšuje razumevanje med ljudmi in dviga splošno kulturno raven. To poslanstvo je promocija znanja v najrazličnejših oblikah, medijih in načinih: njegovo ohranjanje, povečevanje in razširjanje, vzpodbujanje k življenju z več znanja, soustvarjanje znanju naklonjene družbene klime ter ozaveščanje o naši pripadnosti načinu življenja, kjer je znanje na samem vrhu vrednot. Naša vizija in naš cilj hkrati je knjižnica kot čimveč ustvarjalnim energijam odprt prostor, namenjen tako kulturnemu ali socialnemu življenju kot informacijskemu in izobraževalnemu udejstvovanju prebivalcev občin Velenje, Šoštanj in Šmartno ob Paki. Knjižnica je kulturna ustanova, kjer se srečujejo estetski (umetniško doživetje različnih medijev) in analitični (omogočanje poznavanja in razumevanja dejstev, zakonitosti narave in družbe...) koncepti znanja.
2. Gradnja zbirke - in nabavni načrt kot operacionalizacija njene količinske in strukturne rasti – sodi v konstitutivni proces knjižnice. Knjižnična zbirka je hkrati sredstvo in prepoznavni znak namena knjižničnega poslovanja, je podoba značilnosti knjižničnega okolja: »Zbirka knjižničnega gradiva odraža kulturo lokalne skupnosti in družbe« (Manifest, 1995), nivoja bralne pismenosti, ambicije knjižnice, da aktivno posega v spreminjanje okolja in podpira razvoj, da podpira enako zadovoljevanje potreb okolja (informacijskih, izobraževalnih, raziskovalnih in kulturnih) z enakovredno zastopanostjo tematskih oz. predmetnih področij. Po zakonu o knjižničarstvu (3.člen) so knjižnično gradivo »objavljeni tiskani, zvočni, slikovni, elektronski ali kako drugače tehnično izdelani zapisi, ki jih zbirajo in javnosti posredujejo knjižnice ter so namenjeni za potrebe kulture, izobraževanja, raziskovanja in informiranja«, a tudi »rokopisi in drugo neobjavljeno gradivo (tipkopisi, elektronski zapisi in podobno)«. Zbirka je toliko bolj učinkovita, kolikor je raznovrstnejša, mnogostranska, kolikor bolj odgovarja vsej skupnosti, ne le aktivnim uporabnikom knjižnice. Cilj nakupa je takšno usmerjanje rasti (: ustvarjanje, dopolnjevanje in posodabljanje oz. osveževanje zbirk), da bodo zbirke ustrezale potrebam in interesom ciljnih skupin neposrednega okolja vključno s skupinami, kot so slepi in slabovidni, gluhi in naglušni, skupine s tujim maternim jezikom ipd., da bodo uporabne za promocijo branja, za izboljševanje - funkcionalne in informatiške - pismenosti ipd., ne nazadnje tudi za promocijo knjižnice same, ob tem pa zagotavljale vir informacij in znanja tudi na dolgi rok.
3. 'Realni' zunanji okvir vsakoletnega nakupa so finance na eni in razmere – ponudba - na knjižnem in informacijskem trgu na drugi strani. Osnovni finančni vir za nakup predstavljajo sredstva občin in države. Vzporedni notranji okvir sta organiziranost knjižnice in strukturiranost potreb, izraženih skozi število knjižnic in naravo posameznih gravitacijskih območij: Velenje 32.834 preb., od tega 14% mlajših od 15 let, pretežno urbano okolje in (sub)regionalni center z nekaj tisoč dnevniimi migranti tako na delo kot v šolo, Šoštanj 8.744 preb., od tega 15,1% pod 15 leti, malomestno jedro in pretežno kmetijska okolica ter Šmartno ob Paki 3.167preb., od tega 15% pod 15 leti, pretežno kmetijsko okolje; skupaj torej 44.745 preb., od tega 14% mlajših od 15 let. Zanimivo je, da na celotnem območju živi več moških (51,1%) kot žensk - v nasprotju s Slovenijo, kjer živi 49,5% moških; eden od razlogov za to so gotovo prevladujoče gospodarske panoge v Šaleški dolini (premogovništvo in energetika, kovinskopredelovalna industrija, gradbeništvo).

4. Kvantifikacija nakupa je naslonjena na standarde in normative za splošne knjižnice iz 2005; povzetek osnovnih številčnih vrednosti zakupnega načrta 2013 z osnovnimi razmerji je priloga tega načrta. Dve od treh knjižnic, vključenih v Knjižnico Velenje, sta lani že dosegli 4 enote zaloge na prebivalca, medtem ko je bilo v zbirki mestne knjižnice Šoštanj 3 enote na prebivalca. Vendar finance nikoli niso zadostovale za s standardi skladne vrednosti nakupa (250+25 enot gradiva na 1000 prebivalcev pri doseženi zalogi 4,4 enot na tisoč prebivalcev oz. pri manjši zalogi 400+40 enot na 1000 prebivalcev); tako bo v letu 2013 glede na splošno gospodarsko situacijo težko obdržati doseženi obseg nakupa ne glede na njegov že zdaj skromen obseg.
  - 4.1. V vse tri zbirke bomo vključili 15% naslovov s strani JAK subvencioniranih del, gradivo bo iz ponudbe vsaj 50 slovenskih založb.
  - 4.2. Ker skušamo priti do večine relevantnih dosegljivih naslovov, to znižuje število izvodov posameznega naslova. Naslovom, po katerih je veliko povpraševanje, skrajšamo izposojni rok na 14 dni oz. se pri številu rezervacij, zaradi katerih je naslov dalj časa nedosegljiv (=v nasprotju z načelom enake dostopnosti), odločamo za nakup dodatnih izvodov.
  - 4.3. Načeloma bo vse gradivo dostopno vsem članom, potencialnim in dejanskim - bodisi preko lokalnih zbirk bodisi preko servisov, s katerimi je mogoče priti do gradiva v drugih knjižnicah, oz. online podatkovnih baz; predpogoj za to je seveda delujoč in ažuren katalog, v katerega so vključeni vsi oddelki in vse gradivo. Sredstva občin se vedno porabijo za zbirko v občini, od koder denar prihaja, medtem ko bomo zbirki v Šoštanju za zmanjševanje zaostanka namenili malo povečan delež sredstev ministrstva. Ob ustaljenem načinu nabave, ko se odločamo o ponujenem gradivu na osnovi oglednih izvodov, izpopolnjujemo projektne nakupe, s katerimi načrtno dopolnjujemo deficite v zbirkah.
  - 4.4. Pri razmerju naslovov je prirast na priporočenem razmerju 40% leposlovja oz. 60% neleposlovja. Vse tri zbirke odstopajo od priporočil glede odstotkov gradiva za otroke: v velenjski je 35% enot namenjenih otrokom, v šoštanjski 40% in v šmarški 44%; deleži so v neposredni zvezi z vitalnostjo najmlajših skupin članov oz. z deležem izposoje tega gradiva, ki znaša 46% v Velenju ter 55% v Šoštanju in Šmartnem - mladina po naravi stvari bolj uporablja knjižnico od odraslih, kar knjižnica mora upoštevati kot prioriteto tudi pri nabavi gradiva. Paradoksalno prenizek delež naslovov mladinske literature na trgu kompenziramo z večjim številom enot.
  - 4.5. Zbirki v obeh manjših knjižnicah bomo dopolnjevali z izborom referenčnih del (leksikoni, slovarji), s temeljnimi leposlovnimi deli in z leposlovjem za manj mobilne (otroke, starejše), s prilagojenim izborom neleposlovja - računalništvo, osebnostna rast, naredi sam, kmetijstvo, vrtnarstvo, ročna dela, tehnika, ribištvo, šport, medicinska poljudnoznanstvena dela, domoznanske teme - ter neknjižnega gradiva vključno z oddaljenim dostopom do e-virov, ki tudi (=zlasti) v manj urbaniziranih okoljih čedalje bolj nadomešča klasične referenčne vire. Enakost možnosti dostopa zagotavljamo tudi z dostopnostjo zahtevnejšega gradiva preko medoddelčne oz. medknjižnične izposoje.
  - 4.6. Periodični tisk predstavlja 2,5% enot v zbirki, ne prav visoka številka je posledica specifičnega razvoja in se izboljšuje v zadnjih letih. V načrtovanem nakupu predstavlja periodika dobrih 7% naslovov, pri čemer ostaja strokovna periodika praviloma v Velenju, medtem ko bomo splošnoinformativni tisk razen za Velenje nabavljali tudi za obe zunanji knjižnici.
5. Uporabnike knjižnice, ki uporabljajo obstoječe zbirke, je mogoče združiti v tri večje skupine. Prvo predstavljajo predšolski in osnovnošolski otroci, drugo, nekaj manjšo, srednješolci in

študentje in tretjo vsi drugi, med slednjimi številčno izstopajo zaposleni. Nakup vodi več prioritet.

5.1. Podpora splošnemu in informatičnemu opismenjevanju:

5.1.1. Najmlajši potrebujejo za prvo spoznavanje sveta okrog sebe - razen sveta samega - tudi gradivo, najprej knjige in cd-je oz. dvd-je, ki skupaj s kognitivnim momentom (barve, predmeti, živali...) prinašajo tudi socializacijskega; proces podpiramo z igralnimi in pravljicnimi urami ter delavnicami. Srečanje s knjigo in knjižnico naj bo hkrati tudi v funkciji prepoznavanja lastne fantazije in ustvarjalnosti otrok. V najzgodnejši starosti je relevanten faktor pri nabavi varnost oz. zunanja oblika medija - ta naj bo prijazen, s čim manj robovi in vogali -, ter kvaliteta jezika oz. pripovedi in likovnih rešitev; v majhnem deležu bodo vključene tudi didaktične igrače.

5.1.2. Za osnovnošolce bomo nabavili knjižne in neknjižne predloge, ki vzbujajo in podpirajo njihovo radovednost, željo po branju oz. navajajo nanj, ki nagovarjajo njihovo potrebo po ustvarjanju in razvijanju domišljije, ki jim bodo v pomoč pri šolskem delu in pri spoznavanju informacijske tehnologije, ki podpirajo njihovo radovednost in jim pomagajo iskati osebne preference in interese. Otroci so glede uporabe novih medijev daleč bolj odprti od odraslih, zato je prav, da nabava neknjižnega gradiva tudi zanje ustrezno zraste. Starejši skupini (del P, M) bo v pomoč tudi tisto leposlovje, ki se ukvarja z vprašanji odraščanja in skupinskih identitet, ter gradivo v pomoč poklicnemu usmerjanju, ki bo našlo odjemalce tudi v naslednji starostni skupini.

5.1.3. Srednješolcem bomo pripravili gradivo, s katerim si bodo pomagali pri šolskih obveznostih vključno s pripravami na maturo, vendar ne učbenikov - ti sodijo po našem mnenju med izobraževalno 'opremo', ki jo potrebuje vsak dijak dalj časa, zato jo je nesmiselno posojati, da ne omenjamo dvomljivega signala učečim se, da tako ne potrebujejo svoje lastne knjige. Poklicno usmerjanje ter iskanje identitete in oblikovanje osebnosti so nadaljna tipična področja za to starost, prav tako prve izkušnje s hobiji (šport, potovanja...) in socialno mreženje. V ponudbo za to ciljno skupino sodijo tudi nekateri e-viri (zahtevnejši slovarji, enciklopedije ipd.). Ponudbo leposlovnega gradiva za šolo in mimo nje nadgrajujemo s pomočjo več bralnih in diskusijskih skupin (Cool-knjiga, Branje je žur - reading is cool) oz. bralnih značk, prav tako s srečanji z avtorji.

5.2. Podpora vsem oblikam izobraževanja.

5.2.1. Kategorijo odraslih sestavljajo poleg študentov zaposleni, gospodinje, bralci v svobodnih poklicih, kmetje itd. Temu primerni so tudi interesi uporabnikov, ki od knjižnice pričakujejo pomoč in podporo pri iskanju odgovorov in rešitev v različnih življenjskih situacijah, čemur knjižnica sledi z nabavo gradiva različnih strok in različne zahtevnosti. Humanistika je splošnim knjižnicam položena v zibelko, podobno kot dela s temeljnim informativno-izobraževalnim nabojem (leksikoni, slovarji itd.) ali kot podpora uporabnikom, ki individualno ali v organizirani skupini (rodoslovje, gobarstvo, zdravje oz. preprečevanje bolezni...) pridobivajo znanje na specifičnem področju. Ponudba/nakup gradiva z informacijami javnega značaja je ključnega pomena za sodelovanje vsega prebivalstva v družbenem življenju, ponudba e-virov pa značilni znanilec knjižnice, ki je dostopna - tudi - iz domačega fotelja; rešujemo jo največkrat v okviru območnega sodelovanja.

5.2.2. Študentje so praviloma uporabniki z zelo specifičnimi zahtevami, ki jih splošna knjižnica težko zadovolji v celoti, ne da bi si ustvarjala mrtvo zalogo, to je zalogo z

zelo nizkim obratom. Zahteve teh uporabnikov spremlja knjižnica tako, da nabavlja gradivo, ki sodi med temeljna dela v svoji stroki in je vsaj do neke mere zanimivo tudi za širši krog bralcev. Ravno za to skupino je zato zelo pomemben servis medknjižnične izposoje (uporabljamo ga tudi kot nabavni korektiv v primerih ponavljajočih se naročil istega naslova) in dostop do e-virov. Z nekaterimi v Velenju nastajajočimi visokimi šolami smo sklenili dogovore o začasnem servisiranju njihovih študentov, vendar servisiranje tega segmenta ne izstopa iz servisiranja vzporednih skupin.

- 5.3. Naslednji prioritetni segment ponudbe/nakupa je izvorno in prevodno leposlovje tako z razvedrilnimi vsebinami, ki za nezanemarljivo število bralcev predstavljajo skorajda edini stik z branjem oz. eno redkih dostopnih kulturnih dobrin, kot s kvalitetnim oz. zahtevnejšim pisanjem, namenjenim zahtevnejšim bralcem, analitičnim umom in ljubiteljem estetskih užitkov. To gradivo služi tudi za promocijo branja in bralne kulture – preko bralnih skupin (npr. branje za seniorje, bralne urice v domovih za varstvo odraslih), bralne značke do predstavitev in pogovorov z domačimi in tujimi avtorji ipd. Glede na relativno nizek delež izposojenega leposlovja med odraslimi (pribl. četrtna) bomo v okviru možnosti skušali razširiti ta del ponudbe – tudi s pomočjo bralnih akcij. Posebno pozorno spremljamo novosti in ponatise relevantnih slovenskih avtorjev. Nadaljevali bomo z nakupom za boljšo založenost z izvorno književnostjo v jezikih narodov bivše Jugoslavije (po štetju 2002 živi v Velenju slabih 20% prebivalcev z neslovenskih maternim jezikom) ter minimalnega izbora večjih evropskih kultur (angleščina, nemščina, francoščina...) v originalu. Nadaljevali bomo tudi s pripravo zbirk za slepe oz. slabovidne ter za gluhe in naglušne; postopno staranje prebivalstva povečuje številčnost teh skupin in s tem potrebo po tem gradivu.
- 5.3.1. Periodični tisk je bil do pojava interneta medij z najaktualnejšimi spoznanji in sporočili; v marsikaterem primeru je to še danes, tako da je podoba aktualnosti knjižnične ponudbe v veliki meri odvisna od ponudbe periodike. V obeh zunanjih knjižnicah je – iz prostorskih razlogov - ta ponudba še danes preskromna: v Šmartnem, kjer je bila prostorska stiska največja, je tudi zaostanek, ki ga sicer nadoknadimo vsako leto, največji; tam je povpraševanje po periodiki majhno zaradi skromne odprtosti in s tem povezanega pojmovanja knjižnice kot izposojevalnice knjig. V Šoštanju je splošna situacija boljša, vendar nas omejuje prostor. Nadaljevali bomo z nakupom vrste strokovnih časopisov in jo po možnosti razširili s svežimi naslovi; cilj je omogočiti dostop do vseh relevantnih, s poslanstvom knjižnice skladnih naslovov.
- 5.3.2. Še zmeraj skromno zbirko glasbenih in filmskih vsebin na digitalnih nosilcih bomo dopolnili v okviru 10% nakupa neknjižnega gradiva, predvsem nosilcev s poudarjeno informativno oz. umetniško vrednostjo (kvalitetnejša glasbena dela, tudi zahtevnejše zvrsti, kot sta jazz in klasika; od filma otroški, dokumentarni, evropski in slovenski, nagrajeni filmi; filmi po literarnih predlogah; filmska klasika), podobno zbirko kartografskega gradiva - turističnih, referenčnih (atlasov). Vlogo promotorja digitalne tehnologije opravljamo tudi s promocijo podatkovnih baz. Notno gradivo v ponudbi obsega predvsem segment, ki ga glasbeno šolstvo pušča ob strani: do-it-yourself metode ipd.
- 5.4. Domoznansko gradivo je pravzaprav edina vsebinska prioriteta, ki jo je kot prioriteto mogoče izraziti tudi s conspectusovo lestvico (večina gradiva, ki ga kupujemo, bi po tej lestvici sodila v zlato sredino, zato je njena uporaba samo pogojno smotrna), saj bi akcesijo tega gradiva uvrstili na sam vrh, se pravi na čim popolnejše pokrivanje z gradivom ne glede na tip oz. vrsto gradiva, pri čemer nam avtorji oz. založniki pogosto prostovoljno odstopijo izvod ali dva. Po svojih možnostih pa zbirko dopolnjujemo tudi s

starejšimi eksponati, ki jih še nimamo, oz. jih skušamo pridobiti 'vsaj' v obliki digitalnih kopij. Sestavni del promocije te dejavnosti so tako virtualne objave kot občasne tematske predstavitve in stalne razstave.

6. Razlog in orientir za nakup je torej osveževanje in ažuriranje obstoječih zbirk z gradivom z novimi spoznanji, z novostmi v književni produkciji in prevodih, skratka s posodabljanjem obstoječega fonda znanja, kar naj zagotovi, da bo knjižnica tudi v prihodnje živa in privlačna. Aktualnost zbirke pa vzdržujemo tudi z izločanjem poškodovanega, zastarelega, odvečnega... gradiva. Izloženo, a še uporabno gradivo ponudimo najprej NUK in OOK, nato šolskim knjižnicam, preostanek pa na mesečnem sejmu 'Vsi kupujemo, vsi prodajamo' ponudimo skupaj z neuporabnim delom podarjenih knjig za simbolično ceno bralcem; na sejem občasno vabimo tudi založbe in tako ponudimo sveže gradivo po ugodnih cenah. Tako prisluženi - sicer simbolični - denar se vrača v nakup gradiva.

Pripr. L.Planko